

«подъязык», поскольку наше исследование посвящено процессам интеграции лексики двух подъязыков - экономического и юридического. В статье также предлагаются собственные определения ключевых понятий в сфере терминоведения. Результаты нашего исследования будут полезными для молодых ученых, которые будут заниматься анализом теоретических аспектов корреляционных процессов и функционирования терминов в дискурсах по экономике, правоведению, истории и т.д.

Ключевые слова: общая лексика, экономический дискурс, юридический дискурс, подъязык, термин, терминология.

Gumovska I. Basic Conceptual Principles of Correlation Processes in Terminology (on the Basis of Legal Terminology in Economic Discourse).

The article deals with the basic conceptual principles of modern legal terminology functioning in economic discourse. The research analyzes scientific works of native and foreign linguists who studied various aspects of terminology, theoretical principles of the problem, conceptual issues, definitions, etc. The paper analyzes the definition of "term", "terminology", "professional vocabulary", "terminological field" and "legal terminology". We pay attention to the concept of "sublanguage" as our research is devoted to the process of lexical integration of both economic and legal sublanguages. The work also offers own definitions of the key concepts in the field of terminology. The results of the article will be useful for young researchers dealing with the theoretical aspects analysis of both correlation processes and terms functioning in discourses on economics, law, history, etc.

Key words: general vocabulary, economic discourse, legal discourse, sublanguage, term, terminology.

Оксана Дзюбіна
(Львів)

УДК 81'373.43=111

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ

У статті визначено основні підходи до розуміння таких понять як «концепт» та «концептуалізація» та їх роль в появі нових лексичних одиниць сучасної англійської мови. Розглядається поняття концептуальної картини світу як динамічної системи інформації про об'єкти, актуально і потенційно представленої в діяльності індивіда. З'ясовано специфіку базової категорії концептуальної семантики. Окреслено основні функції концептів у формуванні концептуальної картини світу та розглянуто їх детальну структуру. Встановлено основні відмінності між концептуальною та мовною картиною світу. Розглянуто особливо значимі для англійської картини світу слова – культурні концепти та важливі елементи англійської національної концептосфери. З'ясовано умови необхідні для утворення концептуальної системи. Зазначено, що процес концептуалізації є досить складним, поетапним і динамічним процесом в сучасній англійській мові.

Ключові слова: концепт, номінація, семантика, концептуальна картина світу.

Постановка проблеми. Розвиваючи думку про концептуальну основу значення нового слова, слід було б більш ретельно розглянути такі ключові поняття як концептуалізація і концепт. Ф. Кліке визначає концептуалізацію як понятійну класифікацію. У Короткому словнику когнітивних термінів ми знаходимо таке визначення: «концептуалізація – один з найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні інформації, що надходить до неї та призводить до утворення концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи». Характеризуючись багатоканальністю й цілісністю отримання та переробки інформації, концептуалізація спрямована на виділення у свідомості суб'єкта пізнання мінімальних змістових одиниць досвіду (наносмислів), які піддаються омовленню. Процес концептуалізації є досить складним, поетапним і динамічним процесом в сучасній англійській мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню таких понять як «концепт» та «концептуалізація» та їх ролі в появі нових лексичних одиниць присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів (Д.С. Лихачев, Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, А. Вежбицкая, А. П. Бабушкин, Н.Н. Болдырев, Г. Г. Слышкин, Damasio A., Johnson M., Lakoff G.). Історично вчення про концепт сходиться до П'єра Абеляра, що розглядав концепт як форму «схоплювання» сенсу. У сучасній науці концепт розглядається як філософське і як лінгвістичне поняття. Н.Д. Арутюнова, наприклад, трактує концепт як поняття, що є результатом взаємодії ряду факторів, таких як національна традиція, фольклор, релігія, ідеологія, життєвий досвід, образи мистецтва, відчуття й система цінностей. В.Н. Телія визначає концепт як «все те, що ми знаємо про об'єкту всій екстензії» [4]. С.Х. Ляпін трактує концепт як «варіант відображення значення» [1, с. 19]. На думку лінгвокультуролога А. Вежбицкої, концепт – це об'єкт зі світу «Ідеальне», який має ім'я і відображає певні культурно зумовлені уявлення людини про світ «Дійсність» [2, с. 54].

Мета статті – визначити роль концептів в утворенні нових лексичних одиниць. Для досягнення поставленої мети ми виконуємо такі завдання: розглядаємо основні підходи до розуміння понять як «концепт» та «концептуалізація»; визначаємо функції концептів у формуванні концептуальної картини світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуалізація знаходиться у тісному зв'язку з культурними схемами, які були сформовані етносом у процесі його історичного розвитку. Це обумовлено такими факторами як образне сприйняття, фізична взаємодія, ментальні образи та роль реалій у культурі. Все це забезпечується роботою сенсорно-рецептивної, логіко-поняттєвої, емоційно-оцінної та ціннісно-моральної сфер свідомості [3 с. 34].

Процес концептуалізації тісно пов'язаний з процесом категоризації. Під категоризацією розуміють поділ зовнішнього та внутрішнього світів людини на категорії, які відображають знання про сутність її існування, а також віднесення до сформованих категорій явищ, об'єктів та процесів, що мають певні схожості [3, с. 39]. Процес концептуалізації розрізняються з процесом категоризації за кінцевим результатом і цілями діяльності. Перший спрямований на виділення деяких мінімальних одиниць людського досвіду, інший – на об'єднання одиниць, які входять в більші розряди.

Базова категорія концептуальної семантики – концепт трактується як ідеальна сутність, що формується в свідомості людини у вигляді глобальної, певним чином організованої, різнооб'єктної розумової одиниці, багатомірне ідеалізоване утворення, яке втілює культурно зумовлені уявлення етносу про світ та може опредметнюватись системою мовних засобів. Концепт розглядається як репрезентант інформації – досвідно-енергетичного кванту, який надходить до свідомості людини у вигляді різного роду інформаційних енергем, із яких він формується.

Семантично концепт є деякою абстракцією, що узагальнює значення ряду своїх реалізацій. До семантичної структури концепту належать усі ознаки поняття (ядро концепту), а також його вихідна форма (етимологія), стиснена до основних ознак змісту історія, сучасні асоціації, уявлення, оцінки, переживання тощо. Така ментальна структура включає також усю комунікативно значущу інформацію, когнітивну пам'ять слова (його смислова наповненість, яка корелює з першопризначенням знаку і ціннісними орієнтирами етносу), які пов'язані з ілюктивною та експресивною функціями мови.

Цей термін є родовим по відношенню до його видових одиниць (зоровий образ, вербальний знак, знак). В ієрархії одиниць оперативної свідомості він займає найвище місце. Концепт корелює з терміном «поняття», бо знання людини, закріплені в понятійній формі, що представляють репрезентацію об'єкта через поняття – це відпрацьований наукою концепт. Концепт отримує точну дефініцію, закріплену на даному рівні свідомості. Мозок оперує концептами різної складності. Тому можливо говорити про концепт *суміжності*, *близькості*, *роз'єднання*, *сприйняття*, *простору*.

Концепти зводять різноманітність уявних явищ до чогось єдиного. Вони дозволяють зберігати знання про світ і є будівельними елементами концептуальної системи, сприяють обробці суб'єктивного досвіду шляхом підведення інформації під певні створені суспільством

категорії і класи. Кращий доступ до опису та визначення природи концептів забезпечує мова [3, с. 43]. Наприклад, у ситуації номінації, коли мовець іменує об'єкт, не вдаючись до інвентаря існуючих найменувань, а створює нове позначення для такого поняття як агенс за допомогою словотвірних засобів, підведення під категорію вимагає використання універсального концепту – категоризатора, якими, відповідно до думки Е.М. Позднякової, в англійській мові слід вважати слова

«*person*», «*someone*», «*one*».

Деякі вчені вважають, що в якості найпростіших концептів слід розглядати ті, які представлені одним словом, а в якості складніших – ті, які представлені у словосполученнях і реченнях. А. Вежбицка вважає, що аналіз лексичних систем мов може зумовити невелике число «примітивів», комбінацією яких описують весь словниковий склад мови. У своїх роботах А. Вежбицка представляє самий останній варіант лексику ПСМ (природної семантичної мови), застерігає однак, що «незважаючи на наявність універсалій, в цілому семантичні системи, втілені в різних мовах, унікальні і культуроспецифічні». Монографія А. Вежбицкої служить яскравим доказом того, як певні загальнолюдські (якщо і не універсальні) концепти по-різному групуються і по-різному вербалізуються в різних мовах в тісній залежності від власне мовних, прагматичних і культурологічних факторів [4].

Існує припущення, згідно з яким частина концептуальної інформації має мовну «прив'язку» – способи її мовного вираження. Проте, є інформації, які представляються у психіці принципово іншим способом, тобто ментальними репрезентаціями іншого типу – образами, малюнками, таблицями, схемами. Ми знаємо різницю між слоном і жирафою не стільки тому, що можемо представити їх як сукупність різних ознак або ж як різні концептуальні об'єднання, а передусім тому, що легко розрізняємо їх візуально і що концепти цих тварин дані передусім образно [5, с. 95].

Не підлягає, однак, сумніву той факт, що найважливіші концепти кодуються в мові. Для утворення концептуальної системи необхідно припустити існування деяких вихідних або первинних концептів, з яких потім розвиваються всі інші. Концепти як інтерпретатори смислів весь час піддаються подальшому уточненню. Концепти є неаналізовані «сутності» і тільки на початку своєї появи, з часом, як частина системи, потрапляють під вплив інших. Наприклад, слово «*blue*» інтерпретується з одного боку як ознака кольору, а, з іншого, дробиться шляхом вказівки на його інтенсивність і відтінки – *midnight-blue* (темно-синій), *aquamarine* (аквамарин, зеленувато-голубий), *skyblue* (блакитний), *greyish-blue* (попелясто-синій), *indigo blue* (синьо-фіолетовий), *steel blue* (синювато-сталевий), *turquoise* (бірюзовий). Можливість інтерпретувати різні концепти в різних відношеннях свідчить про те, що і число концептів і обсяг їх змісту постійно підлягають змінам. «Люди постійно пізнають нові речі». Світ є динамічним, людське знання швидко пристосовується до цих змін. Основна одиниця передання та збереження такого знання повинна бути досить гнучкою і рухомою.

Предметом пошуків в семантиці часто є концепти, які є істотніші для побудови всієї концептуальної системи: це ті, які організують саме концептуальний простір і виступають як головні категорії його дискретизації. Цей критерій Р. Джекендофа поділяють дослідники, тобто основними складовими концептуальної системи є концепти, близькі «семантичним частинам мови» – *концепти об'єкта і його частин, руху, дії, зміни, концепти місця або простору, часу, ознаки*. Саме ці приблизні концепти ми кладемо в основу опису конкретного мовного пласта – нових слів сучасної англійської мови.

В якості складових нашої понятійної системи розглядаються концепти, сформовані в процесі пізнання світу і відображають інформацію про цей світ. Концепти беруть свій початок безпосередньо в нашому досвіді. Формування певних структур понять слід розглядати як послідовний, поетапний процес становлення концептуальної структури людини. Спочатку, вважає Дж. Лакофф, відбувається осмислення людиною її тілесної організації, моторних дій і чуттєвого досвіду взаємодії з фізичними об'єктами навколишнього світу. Надалі повсякденні дії і результати пізнавальної діяльності відповідним чином структуруються в наступні концепти:

1) просторові орієнтації - верх - низ , всередині - зовні , близько - далеко , попереду, - позаду , ці орієнтаційні подання є наслідком того , що наше тіло має певні властивості і функціонує певним чином в навколишньому світі .

2) онтологічні поняття, що відображають загальні уявлення про категоріальні властивості об'єктів і речовин, на основі яких відбувається їх ідентифікація

3) структурні поняття, що дозволяють чітко представити внутрішню логіку повсякденно дій (наприклад, прийняття їжі , рух , переміщення об'єктів і т.д.) і сутність виокремлених в процесі діяльності об'єктів.

Поняття концепту використовується для опису семантики мови, бо значення мовних виразів прирівнюються до концептів або концептуальних структур, які виражаються в них. З цього погляду, дослідження процесу появи і утворення нових слів і нових значень , аналіз процедури передачі значень може надати можливість побачити як концепти (як інтерпретатори смислів) весь час піддаються подальшим модифікаціям, як число концептів і обсяг змісту багатьох з них піддаються змінам , і від чого залежать ці зміни [2 с. 19] .

Однією з головних функцій концептів є інтерпретація отримуваних даних. Концепти утворюють інформаційну базу мислення, певний концептуальний каркас свідомості, що уможливує подальший процес когнітивного опанування дійсності. Світ «фільтрується» у свідомості мовців крізь концептуальні площини – «згустки» структурованої інформації, що стосуються окремих ділянок досвіду про світоустрій та місце людини у ньому [2 с. 34]. Результатом такої фільтрації стає упорядкована у вигляді системи взаємопов'язаних змістів свідомості носіїв мови концептуальна картина світу (ККС) [1, с. 7]. Концептуальна картина світу засобами мови перетворюється у мовну. Концептуальна картина світу і мовна різняться засобами створення: перша використовує поняття і уявлення, а друга – мовні одиниці. Таким чином, наявність невербальних засобів вираження в концептуальній картині світу і лінгвістичних засобів творення загальних рис та національних особливостей мовної картини світу є принциповою відмінністю між ними.

Кожна мовна одиниця зорієнтована на концептуальний простір довкілля і стає мовленнєвим виявом того чи іншого фрагмента. Та оскільки концептуальна картина світу (а отже і її фрагменти) – явище динамічне, а не статичне, то мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи іншого мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як словомінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово –культурний концепт. Наприклад, до особливо значимих для англійської картини світу концептів належить концепт «*gentleman – джентльмен*», який був запозичений з французької «*gentilhomme*» і з'явився у XIII столітті. У Середні віки словом джентльмен називали членів нетитулованого дворянства – «*Gentry*», до якого належали лицарі і нащадки молодших синів феодалів. Однак у XVI столітті цей концепт набуває іншого значення: “цивілізована, овічена людина, котра уміє себе поводити спокійно, стримано, з повагою до оточуючих”, походження вже не є обов'язковим атрибутом. Значущим є збереження такої характеристики образу джентльмена, як «*манери*», «*цивілізованість*» та «*культурність*», які представлені в усіх вивчених варіантах образу джентльмена, незалежно від історичного періоду часу і стали важливими елементами англійської національної концептосфери. Виявлення додаткових характеристик образу джентльмена, його основних варіантів існування в мові і культурі розкриває національно-культурну специфіку образу, особливості динаміки його розвитку і сприйняття в нових культурно-історичних умовах, в яких формувалася англійська національна самосвідомість. Важливо відзначити, що відображення образу через концепт дозволило виявити його найбільш значущі характеристики, які мали місце протягом усього часу його існування

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, ККС є системою інформації про дійсний чи можливий світи, яка постійно розвивається та оперативної мобільності за рахунок безперервного пізнання індивідом об'єктивної реальності [2 с. 26]. Одиницею інформації такої системи є концепт, функція якого полягає у фіксації та актуалізації понятійного, емоційного, асоціативного, вербального, культурологічного та іншого змісту об'єктів дійсності, включених в структуру ККС . Незважаючи на різноманітність тлумачення

концепту, дослідники єдині в думці, що концепт – це умовна ментальна структура, яка не існує поза мисленням. У наших подальших дослідженнях ми маємо намір зосередитись на дослідженні прагматики нових лексичних одиниць сучасної англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляевская Е.Г. Семантика слова / Е.Г. Беляевская.- М. : ВШ, 1987.- 27 с.
2. Семантика и категоризация. - М. : Наука, 1991. - 164 с.
3. Семантика слова в контексте высказывания : Межвуз. сб. статей. - М., 1996. - 116 с.
4. Фрумкина Р.М. Концепт, категория, прототип / Р.М. Фрумкина // Лингвистическая и экстралингвистическая семантика / Сб. обзоров. - М.; 1992. - С. 28-44.
5. Goddard C. Semantic analysis // A practical introduction. Oxford University Press, 1998. 378 p.

Дзюбина О. Концептуальная основа англоязычных неологизмов.

В статье определены основные подходы к пониманию таких понятий как «концепт» и «концептуализация» и их роль в появлении новых лексических единиц современного английского языка. Рассматривается понятие концептуальной картины мира как динамической системы информации об объектах, актуально и потенциально представленной в деятельности индивида. Выяснена специфика базовой категории концептуальной семантики. Определены основные функции концептов в формировании концептуальной картины мира и рассмотрено их детальную структуру. Установлены основные различия между концептуальной и языковой картиной мира. Рассмотрены особенно значимы для английского картины мира слова – культурные концепты и важные элементы английской национальной концептосферы. Выяснены условия необходимы для образования концептуальной системы. Отмечено, что процесс концептуализации является достаточно сложным, поэтапным и динамичным процессом в современном английском языке.

Ключевые слова: концепт, номинация, семантика, концептуальная картина мира.

Dziubina O. The Conceptual Basis of English Neologisms.

The basic approaches to understanding such notions as «concept», «conceptualization» and their role in the emergence of new lexical items are determined in the article. The notion of conceptual world view as a dynamic system of information about objects, relevantly and potentially represented in the activities of the individual is considered. The specificity of the basic categories of conceptual semantics is determined. The basic functions of concepts in the formation of conceptual world view are considered and their detailed structure is looked into. The basic distinctions between conceptual and language world view are defined. The most important for the English word world view words - cultural concepts and important elements of the English national conceptual sphere are considered. The conditions necessary for the formation of a conceptual system are determined. It is indicated that the conceptualization process is quite complex, gradual and dynamic process in modern English.

Key words: concept, nomination, semantics, conceptual world view.

Інна Доля
(Вінниця)

УДК 811.111'342.9

КОГНІТИВНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОЦІНКИ

У статті з'ясовано особливості взаємодії ментальних процесів, які впливають на формування оцінки мовців. Описано проблему взаємозв'язків між ціннісною картиною світу мовця та його мовними і позамовними знаннями. Розглянуто оцінку як лінгвістичну категорію, яка має когнітивну природу та формується як результат взаємодії мислення – мови – мовлення. Дослідження когнітивних процесів дає можливість зрозуміти ментальні процеси сприйняття, обробки, зберігання та декодування знань, які впливають на мовленнєву поведінку співрозмовників. Вивчення когнітивних та комунікативно-прагматичних процесів формування оцінки здійснюється не лише з огляду на мовні особливості, але й, з точки зору цілісної взаємодії мовця та слухача. Аналіз